

Posudek oponenta disertační práce:

Název práce: **Psychologické souvislosti hlasu a sebepojetí jedince**

Autorka: **Mgr. Alena Nohavová**

Ke zkoumané problematice: Téma práce považuji za relevantní a jeho zkoumání za potřebné. Je to jednak samotné téma hlasové exprese a hlasové výchovy ve vztahu k sebepojetí, ale je to také obecnější téma exprese a expresivní výchovy v kontextu pedagogických, psychologických a sociálně-kulturních souvislostí.

K výběru výzkumných postupů: Pojetí výzkumu jako smíšeného považuji za vhodné. Práce je mj. vzorovým příkladem kooperace kvalitativního a kvantitativního zkoumání. Náležitým způsobem je zde pracováno s introspekcí a s případovými studii a vhodným způsobem je zde provedeno analytické zobecnění. Přestože kvantitativní část výzkumu je zde chápána jako doplnění poznatků z výzkumu kvalitativního, rozhodně se nejedná o nějaký „přídavek“ za účelem navození dojmu větší vědeckosti a exaktnosti práce. Kvantitativní část práce organicky navazuje na výsledky kvalitativního zkoumání a umožňuje jeho upřesnění a přehlednou strukturaci. Empirická exaktnost tu jde ruku v ruce s exaktností konceptuální. Kvantitativní část mimo jiné dobře ukazuje relativnost rozlišování kvalitativního a kvantitativního aspektu výzkumu. To je vidět především na užití faktorové analýzy (exemplární případ kvantitativního postupu) pro upřesnění celkového obrazu struktury expresivních charakteristik hlasu s využitím „estetických“ pojmů (tj. exemplární případ uchopení „kvality“).

K zvolenému teoretickému rámci: Práce spojuje řadu různých přístupů, avšak spojuje je uvážlivě a s reflexí nesamozřejmosti takového spojování. To je možné vidět např. při rozlišení strukturálního a procesuálního aspektu sebepojetí, a s těmito aspekty souvisejících teorií. Podobně je tu pečlivě rozlišováno mezi teoretickými pojetími umožňujícími uchopit subjektivní (ontologii první osoby) a objektivní (ontologii třetí osoby) aspekt, tj. autorka se zde vyhýbá nereflektovanému směšování těchto aspektů, což bývá v jiných případech zkoumání takto komplexních témat častým zdrojem problémů. Ve svém pohybování se napříč obory, jako je psychologie, pedagogika, estetika, sémantika, sémiotika či filosofie se tato

práce pohybuje na nadstandardní úrovni. Vytváří konsistentní rámec „srozumitelných souvislostí“ tvořený pojetím utváření významu s akcentem na konotativní a intenzionální roviny, pojetím vzdělávacího paradoxu, autonomie a heteronomie, individualizačního vs. enkulturačního pojetí výchovy, holistického modelu utváření subjektivity ad.

Za zcela klíčové považují využití Goodmanova pojetí exprese jako metaforické exemplifikace, tj. jako prostředku vytvářejícího odstup v modu „jako“, který takto vytváří prostor pro reflexi, včetně utváření obrazu sebe sama. Autorka zde také vhodným způsobem rozlišuje a vzájemně propojuje somatickou (fyziologickou), psychickou a sociálně-kulturní rovinu zkoumaných procesů. Dalším zcela klíčovým bodem vytvořené pojmové osnovy a sítě „srozumitelných souvislostí“ je triáda „konstrukce – struktura – význam“ a s ní související pojetí utváření a reflexe intenzionální roviny významu. Cesta skrze utváření hlasu k utváření sebepojetí tak může být popsána jako několik kroků, které vedou přes zaměření na smyslově vnímatelnou konstrukci či konfiguraci hlasového vyjádření, přes jeho strukturu jako společné pravidlo, až po reflexi významu a možnost zahlédnutí alternativ utváření sebeobrazu skrze experimentování s konstrukcí hlasového vyjádření. Takto se autorka dostává ke svému stěžejnímu pojmu hlasové mohoucnosti. Pro proces reflexe a zvýznamňování vhodným způsobem používá pojmu tacitní výraz a tacitní význam. Vytváří model hlasové mohoucnosti a formuluje řadu vnitřních a vnějších činitelů způsobem, který zhodnocuje vytvořenou pojmovou osnovu včetně protikladu autonomie a heteronomie ad.

Z hlediska konceptuálního a teoretického aspektu je třeba ocenit ještě jednu skutečnost, týkající se toho, že autorka zde vytváří rámec uvažování, který má obecnější platnost, tj. nabízí se jako inspirace pro zkoumání řady dalších témat souvisejících s expresí, vzděláváním, sebepojetím ad. Byť i pouze implicitně, rýsuje se zde určitá „filosofie výchovy“, či také určitý obecnější rámec pro uchopení řady psychologických témat. Jak je v práci naznačeno, stěžejním bodem tohoto rámce jsou pojmy exprese a expresivita.

K postupu empirického zkoumání: Jak kvalitativní, tak také kvantitativní část výzkumu je provedena na dobré úrovni. Autorka zde přehledně podává případové studie (za vhodné považují střídání ontologie první a třetí osoby) a citlivě je interpretuje. Činí tak ve vzájemné návaznosti na vytvořenou pojmovou osnovu. Obousměrný pohyb mezi empirickým a teoretickým polem zkoumání je zde prováděn vzorově. Autorka je zde na hony vzdálena současné rozšířené tendenci, přebírající si předpoklad, že kvalitativní výzkum má být „zakotvený“, tak, že má být „a-teoretický“. Autorčino zkoumání je na jedné straně dobře „zakotveno“ v datech (a to v tom smyslu, v jakém autoři tohoto přístupu tento pojem mínili,

tj. s určitou disciplínou je zde kontrolována návaznost pojmových a teoretických konstrukcí na data), zároveň je však takřkajíc dobře „zavěšeno“ na vytvořené pojmové konstrukci.

V kvalitativní části autorka dobře uplatňuje metodu introspekce a metodu případových studií. Reflektuje zde také vlastní před-porozumění získané svojí praxí. Autorka zde srozumitelně formuluje své otázky týkající se vzájemného vztahu změny na rovině hlasotvorné na jedné straně, a změny na rovině psychické a sociální a straně druhé. Při interpretaci se dobře pohybuje mezi póly teoretického modelu a empirických dat, tj. odolává jak svodu pouhé „ilustrace konceptů“, tak i úskalí pouhého setrvání na rovině explicitních dat. Tento pohyb mezi racionální a empirickou stránkou patří ke zjevným a výrazným kvalitám této práce. V tomto typu prací se totiž často stává, že autor při vytvoření „sítě srozumitelných souvislostí“ vytvoří zajímavou pojmovou osnovu, která je však ve vztahu k tomu, co se skutečně dělá při analýze a interpretaci dat, jaksi „dekorativní“, tj. není využita. To není případ této publikace, kde si autorka průběžně dává práci s tím, aby ukázala relevantnost vytvořeného systému „srozumitelných souvislostí“ pro postupné objasňování zkoumané problematiky. V kvantitativní části vysoce hodnotím již zmíněný způsob upřesnění a přehledné strukturace výsledků kvalitativního zkoumání.

Ke způsobu sepsání práce: Práce je napsána srozumitelně a čtivě. Teoretické souvislosti jsou podávány s porozuměním a také „s ohledem na čtenáře“. Ve svém cyklickém pohybu mezi koncepty a empirií se práce opakovaně vrací a rekapituluje systém vysvětlujících pojmů. Tímto způsobem se jasně drží a) nastolených témat a otázek, b) vytvořených pojmových schémat a c) sebraných dat, a k těmto třem prvkům práce také vztahuje svá zjištění. Práce splňuje formální kritéria a obsahuje všechny v požadované součásti.

Celkové hodnocení: Disertační práci Mgr. Aleny Nohavové považuji za potřebou, originální a inspirativní. Vzhledem k mé dosavadní zkušenosti s posuzováním disertačních prací mohu říci, že tato práce výrazně převyšuje obvyklou úroveň tohoto typu prací obhájených na katedrách psychologie i jinde. Práci považuji za výjimečnou ještě v jednom směru: již nějaký čas probíhají pokusy o zkoumání v oblasti tzv. „psychosomatických disciplín“, jako jsou dialogické jednání, otevřená dramatická hra či hlasová výchova. A mohu zodpovědně prohlásit, že toto je první publikovaný výzkum z této poměrně nové oblasti (včetně výzkumů, které proběhly v rámci obhájených grantových projektů) který v takto bohaté míře splňuje vědecká kritéria, a to jak tím, jakým způsobem vytváří konsistentní model

konceptuálních a teoretických souvislostí, tak také svým empirickým založením. Z těchto důvodů **tuto práci vysoce hodnotím a vřele ji doporučuji k obhajobě.**

V Praze 15. 10. 2012

Vladimír Chrz